

تخمین قابلیت ترکیب پذیری برخی صفات عملکردی در گوجه فرنگی به روش لاین در تستر

مریم نوری^۱، علیرضا مطلبی آذر^۲، مهدی صیدی^۳، جابر پناهنده^۴، داوود زارع حقی^۴ و سیامک رسولی آذر^۵

۱- دانش آموخته دکتری، گروه علوم باغبانی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تبریز، ایران، (نویسنده مسوول: m77_noori@yahoo.com)

۲- دانشیار، گروه علوم باغبانی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تبریز، ایران

۳ و ۵- دانشیار و دانش آموخته کارشناسی ارشد، گروه علوم باغبانی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه ایلام، ایران

۴- دانشیار، گروه خاکشناسی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تبریز، ایران

تاریخ دریافت: ۹۷/۱۲/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۷/۹

صفحه: ۲۲ تا ۳۲

چکیده

دوازده سینگل کراس (F_1) حاصل از تلاقی ۳ لاین تجاری و ۴ تستر گوجه فرنگی از نظر واکنش به تنش کم آبی و ارزیابی قابلیت ترکیب پذیری به صورت کرت های خرد شده در قالب طرح بلوک های کامل تصادفی در سه تکرار و سه سطح تنش (FC ، $FC+60\%$ و $FC+80\%$) در گلخانه و مزرعه تحقیقاتی دانشکده کشاورزی دانشگاه ایلام در طی سال های ۹۳-۹۵ مورد ارزیابی قرار گرفتند. لاین های مورد استفاده شامل: $L1:Bitstok$ ، $L2:Kingstone$ ، $L3:Petoearly$ و تسترها شامل $T1:LA1607$ (*S. pimpinellifolium*)، $T2:LA2656$ (*S. pimpinellifolium*)، $T3:LA2080$ (*S. lycopersicum* var. *cerasiforme*) و $T4:LA1579$ (*S. pimpinellifolium*) بودند. بر اساس نتایج تجزیه واریانس داده ها، اثر تلاقی ها، تسترها، لاین × تستر و همین طور میانگین مربعات والدین در مقابل تلاقی در شرایط تنش و بدون تنش برای تمامی صفات معنی دار بود که نشان دهنده تفاوت معنی دار GCA والدین و SCA هیبریدها بود. برای عملکرد کل تستر $T2$ در شرایط بدون تنش و تنش $FC+60\%$ و $FC+80\%$ در تنش $FC+60\%$ بهترین ترکیب پذیری عمومی (GCA) بودند. تستر $T2$ ترکیب گر مناسب برای عملکرد بالقوه در شرایط بدون تنش و تنش $FC+60\%$ بود. لاین $L1$ ترکیب پذیری عمومی معنی دار و مثبت برای عملکرد بالقوه، عملکرد کل و تعداد کل میوه در شرایط تنش و بدون تنش آبی داشت. هیبریدهای $Petoearly \times LA1579$ ($L3T4$) و $LA1607 \times Bitstok$ ($L1T1$) در شرایط بدون تنش و تنش $FC+60\%$ و $FC+80\%$ در تنش سطح $FC+60\%$ و $FC+80\%$ بهترین ترکیب پذیر خصوصی (SCA) برای عملکرد کل بودند. در صفات زراعی مورد مطالعه اثرات قابلیت ترکیب پذیری عمومی بزرگتر از اثرات قابلیت ترکیب پذیری خصوصی بود. نسبت واریانس δ^2A/δ^2D نشان دهنده کنترل صفات مورد مطالعه با اثرات غیر افزایشی ژن بود.

واژه های کلیدی: اثرات ژن، تنش خشکی، قابلیت ترکیب پذیری، گوجه فرنگی

مقدمه

گوجه فرنگی (*Lycopersicon esculentum* L.) یکی از محصولاتی است که در بین سبزیجات، بیشترین مصرف آب را به خود اختصاص داده است. بر اساس گزارش فائو، سطح زیر کشت این گیاه در ایران در سال ۲۰۱۴ میلادی به ۱۱۹۰۰۰ هکتار و عملکرد آن به ۲۶/۸۲ تن در هکتار رسید در حالی که متوسط عملکرد در کشور آمریکا به ۶۶/۶۹ تن در هکتار در همین سال رسیده است (۱). علاوه بر شرایط محیطی عوامل دیگری نظیر آبیاری، تغذیه، پرورش نشاء و سایر عملیات به زراعی در اختلاف عملکرد دخالت دارند (۳۵). خشکی به عنوان شایع ترین تنش غیرزیستی در گیاه، با محدود کردن تولید محصول در ۲۵٪ از زمین های کشاورزی جهان، عامل اصلی کاهش عملکرد در گیاهان زراعی محسوب می شود و به طور متوسط ۵۰ درصد از عملکرد گیاهان زراعی می کاهد (۲۲). گوجه فرنگی به تنش محیطی بسیار حساس است. اصلاح گوجه فرنگی جهت ایجاد سازگاری به تنش های محیطی و قابلیت کاشت در مناطق مختلف، تقریباً از ۲۰۰ سال پیش در اروپا شروع و تاکنون مطالعات به نژادی زیادی توسط محققین کشورهای مختلف در زمینه اصلاح و تولید ارقام جدید دارای مقاومت به انواع آفات و بیماری ها، تنش های محیطی مختلف و بهبود عملکرد ارقام اصلاحی جهت کاشت در محیط گلخانه و مزرعه انجام شده است (۲۰).

انتخاب والد های مناسب به منظور طراحی یک برنامه به نژادی موفق مانع هدر رفتن وقت و انرژی در مراحل بعدی می شود. ظهور ویژگی های مطلوب و عملکرد بالای هیبریدهای F_1 منعکس کننده ترکیب پذیری مناسب والدین تلاقی ها است. ارقام *pennellii* L.، *cheesmanii* L. و *pimpinellifolium* L. از منابع مقاومت به تنش خشکی در گوجه فرنگی می باشند که در برنامه های اصلاحی برای تولید هیبریدهای مقاوم به کم آبی می توانند استفاده شوند (۳۴).

از بین روش های مختلف ژنتیک کمی قابل استفاده جهت شناخت ساختار ژنتیکی گیاهان، انتخاب دقیق تر لاین های والدینی و همچنین تعیین قابلیت ترکیب پذیری آنها تجزیه لاین در تستر پیشنهاد شده توسط (۱۱) می باشد که به عنوان یک روش مناسب، سریع و مطمئن برای ارزیابی قابلیت ترکیب پذیری عمومی و خصوصی والدین و هیبریدهای حاصل، محاسبه اجزای واریانس ژنتیکی، واریانس قابلیت ترکیب پذیری عمومی و خصوصی، نحوه عمل ژن های دخیل در تظاهر صفات کمی و تعیین تلاقی های مطلوب قابل استفاده در زمینه اصلاح گوجه فرنگی و گیاهان دیگر است (۴). از ویژگی های مهم این روش به دست آوردن اطلاعات ژنتیکی کافی از طریق استفاده از تعداد بیشتری از ارقام و اجرای تعداد کمتری تلاقی در مقایسه با دیگر روش های ژنتیک کمی نظیر تجزیه دای آل است (۱۰).

همکاران (۱۹) لاین‌های EC162516، EC249505 و EC168096 را به‌عنوان ترکیب‌پذیر عمومی خوب با عملکرد بالا در شرایط تنش خشکی جهت توسعه برنامه‌های اصلاحی تحمل به کم آبی معرفی کردند. هدف از این مطالعه بررسی اثر تلاقی والدین حساس و متحمل به کم آبی و اجزای آنها و برآورد میزان نقش لاین، تستر و لاین $\times$ تستر روی خصوصیات کمی و کیفی گوجه‌فرنگی تحت تنش کم آبی و استفاده از نتایج حاصل به‌منظور انتخاب هیبریدهای سازگار به کم آبی و با عملکرد مناسب در شرایط مزرعه بود.

مواد و روش‌ها

این تحقیق در گلخانه و مزرعه تحقیقاتی دانشکده کشاورزی دانشگاه ایلام طی سال‌های ۹۵-۹۳ انجام شد. ژنوتیپ‌های گوجه‌فرنگی مورد استفاده در این طرح پژوهشی شامل لاین‌های (L2: King stone, L3: Peto early, L1: Bitstok LA1579 و T3: LA2080, T2: LA2656, T1: LA1607 و T4: بودند که به‌روش لاین $\times$ تستر تلاقی داده شدند. لاین‌ها و تسترهای مورد استفاده در این تحقیق به‌ترتیب از محل گروه باغبانی دانشکده کشاورزی دانشگاه ایلام و مرکز تحقیقات ژنتیک گوجه‌فرنگی در آمریکا (TGRC) تهیه شد. این تحقیق به‌صورت کرت‌های خرد شده به‌عنوان فاکتور اصلی در قالب طرح بلوک‌های کامل تصادفی به‌عنوان فاکتور فرعی در سه سطح تنش (S1: ظرفیت زراعی خاک، S2: ۴۰٪ رطوبت زراعی و S3: ۶۰٪ رطوبت زراعی) و در سه تکرار انجام شد. ابتدا عملیات کاشت بذور مورد نظر در شاسی انجام شد و در مرحله ۲-۴ برگی نشاهای گوجه‌فرنگی به گلدان منتقل شدند. با شروع دوره گلدهی تلاقی بین لاین‌ها و تسترهای مختلف در فروردین ماه انجام شد و بذور حاصل برای تهیه نشا در اسفند ماه در کیسه‌های نشا در گلخانه کشت شدند. عملیات انتقال نشاء گوجه‌فرنگی دو ماه بعد انجام شد. تعداد خطوط کشت در هر پلات نه عدد بود و در هر تکرار ۱۰ گیاه با فواصل ۷۵ $\times$ ۳۰ سانتی‌متر کشت شد. آبیاری با استفاده از نوارهای تیپ انجام شد. اعمال تنش پس از استقرار کامل گیاهان در مزرعه صورت گرفت.

نحوه تنظیم تیمارهای رطوبتی

رطوبت در خاک تا زمان استقرار گوجه‌فرنگی در گلدان‌ها در محدوده ظرفیت مزرعه‌ای نگه‌داشته شد. پس از اطمینان از استقرار گیاه، تیمارهای رطوبتی اعمال گردید. برای اندازه‌گیری رطوبت در گلدان‌ها از حسگرهای با طول ۲ سانتی‌متر، عرض ۱ میلی‌متر و ارتفاع ۷ سانتی‌متر (حسگر بلوک) و دستگاه اهم‌متر استفاده شد و منحنی کالیبره تبدیل مقاومت حسگر به رطوبت برای خاک مورد تحقیق رسم گردید. با اندازه‌گیری مقاومت الکتریکی با دستگاه اهم‌متر و قرار دادن آن در منحنی کالیبره مقدار رطوبت خاک به‌دست آمد. در هر گلدان دو حسگر جهت قرائت مقاومت قرار داده شد، با میانگین‌گیری از دو حسگر رطوبت هر گلدان تعیین گردید. مثلاً برای رطوبت ۵/۵FC-۰/۷۵FC زمانی که میانگین مقاومت به‌دست آمده از حسگرها به مقدار مربوط به

قابلیت ترکیب تحت‌عنوان شایستگی یک لاین یا رقم برای استفاده به‌عنوان والد در تولید نتاج برتر از والدین یا از والد برتر در تلاقی با سایر والدین تعریف می‌شود (۳). برآورد میزان قابلیت ترکیب‌پذیری و اجزای واریانس ژنتیکی لاین‌های والدینی روشی قابل اعتماد به‌منظور معرفی بهترین ترکیب‌پذیر است که توسط اصلاحگران گیاهی در تلاقی‌ها برای کشف سهم مشارکت والدین و هیبریدها، برآورد میزان هتروزیس و شناسایی اثرات ژن در برنامه‌های به‌نژادی گیاهان جهت تولید واریته‌های جدید مقاوم به انواع تنش‌های محیطی و غیرمحیطی استفاد می‌شود (۱۲).

قابلیت ترکیب عمومی (General Combining Ability) به‌عنوان متوسط عملکرد نتاج یک فرد در تلاقی با سایر افراد موجود در جمعیت، و قابلیت ترکیب خصوصی (Specific Combining Ability) به متوسط عملکرد نتاج حاصل از تلاقی بین دو والد ویژه اشاره و نشان‌دهنده وضعیت یک لاین مخصوص در یک تلاقی می‌باشد و متفاوت از قابلیت‌های ترکیب‌پذیری عمومی آنها است. بر اساس آزمون ترکیب‌پذیری برای خصوصیات مختلف، مقادیر بالاتر SCA حاکی از سهم بیشتر اثرات غالبیت ژن‌ها و اثرات بالاتر GCA بیانگر وجود سهم بیشتر اثرات افزایشی ژن‌های کنترل‌کننده این خصوصیات در گیاهان مورد بررسی است به‌طوری که شناسایی ساختار ژنتیکی والدین موجود در برنامه‌های دورگ‌گیری و برآورد ترکیب‌پذیری عمومی و خصوصی آنها جهت تولید هیبریدهایی با عملکرد مطلوب از اهداف مهم تمامی برنامه‌های اصلاحی گیاهان مختلف است (۱۰). روش تلاقی لاین $\times$ تستر جهت برآورد قابلیت ترکیب‌پذیری عملکرد و اجزای مرتبط به آن در گوجه‌فرنگی توسط صیدی و همکاران (۲۱) و نیز توسط شانکار و همکاران (۲۹) و سلطان (۳۱) به‌منظور تخمین قابلیت ترکیب، هتروزیس و شناسایی هیبریدهای برتر F1 برای عملکرد و بهبود کیفیت میوه در تعدادی از لاین‌های گوجه‌فرنگی استفاده شد. کومار و همکاران (۱۴) با مطالعه تظاهر ژن و واریانس ژنتیکی مربوط به عملکرد و اجزای آن در گوجه فرنگی تحت تیمار تنش، غالبیت اثر افزایشی ژن را برای وزن میوه و اثر غیر افزایشی را برای TSS در گوجه‌فرنگی گزارش نمودند که دورگه‌گیری بین لاین‌هایی با قابلیت ترکیب‌پذیری بالا ضمن افزایش تحمل به تنش‌های مختلف منجر به تولید هیبریدهای جدید با عملکرد بالا در شرایط تنش خواهد شد. اثر شرایط محیطی روی قابلیت ترکیب ارقام اصلاح‌شده گوجه‌فرنگی مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است. نتایج نشان داده است که ارقام و لاین‌هایی با ترکیب‌پذیری بالا، این ویژگی را در شرایط اکولوژیک مختلف حفظ کرده و اثرات بالای هتروزیس را به‌ویژه در مورد زودرسی از خود نشان می‌دهند (۱۸). واریانس معنی‌دار GCA و SCA برای روز تا گلدهی و عملکرد گیاه گوجه‌فرنگی تحت شرایط تنش گرمایی توسط کوماری و شارما (۱۳) گزارش شد. کاوه و همکاران (۱۰) گزارش کردند که بهترین لاین گوجه‌فرنگی در شرایط تنش شوری دارای بیشترین قابلیت ترکیب‌پذیری عمومی برای صفات مرتبط با تحمل به تنش شوری بود. پدپتی و

MP: میانگین والدین (لاین ها و تسترها) هر تلاقی است (۱۸).

$$(Lines): g_{ii} = (X_{i..}/tr) - (X_{...}/ltr) \quad (2)$$

$$(Testers): g_i = (X_{.j.}/lr) - (x_{...}/ltr) \quad (3)$$

$$S_{ij} = (x_{ij.}/r) - (x_{i..}/lr) - (x_{...}/ltr) \quad (4)$$

$$\delta^2_{sca} = [1 + F/2]^2 \delta^2_D \quad (5)$$

$$CovH.S.(line) = (Ml - Ml \times t)/rt \quad (6)$$

$$CovH.S.(tester) = (Mt - Ml \times t)/rt \quad (7)$$

$$CovH.S.(average) = l/t(2lt - l - t) [(l-l)(Ml)/l + t - 2 - Ml \times t] \quad (8)$$

$$\delta^2_{gca} = Cov H.S. = [1 + F/4]^2 \delta^2_A \quad (9)$$

نتایج و بحث

با توجه به اثر معنی دار ژنوتیپ، برای کلیه صفات تجزیه لاین $\times$ تستر انجام شد (جدول ۱). میانگین مربعات والدین در مقابل تلاقی در شرایط تنش و بدون تنش کم آبی برای صفات مورد بررسی معنی دار بود. با تجزیه اثر تلاقی ها به اجزای خود شامل اثرات لاین، تستر و لاین $\times$ تستر (جدول ۱) معلوم شد که اثر لاین ها برای تمامی صفات به جز روز تا ۵۰ درصد گلدهی در شرایط تنش رطوبتی معنی دار شد. معنی داری اثر لاین برای ارتفاع و عملکرد گیاه گوجه فرنگی توسط دیانی و همکاران (۸) و اثر معنی دار تستر برای تعداد میوه هر گیاه توسط سلیم و همکاران (۲۴) گزارش شد.

میانگین مربعات تسترها در شرایط تنش و غیر تنش آبی برای تمامی صفات در سطح احتمال ۱٪ معنی دار شد که بیانگر وجود تفاوت معنی دار بین ترکیب پذیری عمومی لاین ها و تسترها از نظر صفات زراعی و فیزیولوژیکی مذکور و نقش مؤثر اثرات افزایشی در کنترل این صفات می باشد. معنی دار شدن اثر لاین برای عملکرد، وزن میوه و طول میوه و همچنین اثر تستر برای تعداد میوه هر گیاه با نتایج شانکر و همکاران (۲۴) همخوانی داشت. معنی دار بودن اثر تستر برای ارتفاع گیاه و عملکرد هر بوته با نتایج نرسیم هامورسی و گودا (۱۷) و برای عملکرد کل در شرایط بدون تنش با گزارشات تیگی (۳۲)، بجاج (۴) و اسکوریچ و همکاران (۲۷) مطابقت داشت. اثرات متقابل لاین در تستر برای تمامی صفات در تمامی شرایط (جدول ۱) معنی دار شد که نشان دهنده تفاوت معنی دار ترکیب پذیری خصوصی والدین برای این صفات بود. معنی داری اثرات لاین $\times$ تستر برای ارتفاع گیاه، تعداد میوه هر گیاه، وزن تک میوه و عملکرد کل میوه گوجه فرنگی توسط کومار و گودا (۱۲) و برای عملکرد توسط وینای راجو (۲۳) گزارش شد. اثر والدین و والدین در مقابل تلاقی ها برای کلیه صفات در شرایط تنش و غیر تنش معنی دار شد. اثرات معنی دار والدین در مقابل تلاقی ها برای عملکرد تک بوته، ارتفاع گیاه، روز تا گلدهی، تعداد میوه در هر بوته با نتایج چاندها و همکاران (۶) و دیلول و همکاران (۷) مطابقت داشت. معنی دار شدن اثر والدین به معنای آن است که در صورت انتخاب درست والدین با تنوع کافی می توان مقدار صفت در هیبرید را بهبود داد. اثر تلاقی ها برای کلیه

رطوبت FC ۰/۵ رسید آبیاری آن تیمار انجام شد. اعمال تیمارهای آبیاری به شرح زیر انجام شد:

الف- نگهداری رطوبت خاک گلدان در محدوده ظرفیت مزرعه ای (۰/۸۵ FC-FC) بماند

ب- نگهداری رطوبت خاک گلدان در محدوده (۰/۵ FC-۰/۶ FC) آبیاری در این تیمار رطوبتی موقعی صورت گرفت که رطوبت خاک به حد پایین دامنه تعیین شده یعنی ۰/۵ FC رسید.

ج- نگهداری رطوبت خاک گلدان در محدوده (۰/۳ FC- ۰/۴ FC) آبیاری در این تیمار رطوبتی موقعی صورت گرفت که رطوبت خاک به حد پایین دامنه تعیین شده یعنی ۰/۳ FC رسید.

صفات عملکرد کل، عملکرد بالقوه، عملکرد تک بوته، ارتفاع گیاه، تعداد کل میوه و روز تا ۵۰ درصد گلدهی اندازه گیری شدند. محاسبه عملکرد کل با جمع نمودن وزن محصول حاصل از برداشت های متوالی برای تمام بوته های هر تکرار و تقسیم آن بر تعداد بوته های موجود در هر تکرار (۱۰ بوته) محاسبه شد. برای محاسبه عملکرد بالقوه از جمع وزن محصول حاصل از تمامی برداشت ها برای پنج بوته منتخب از هر تکرار استفاده شد (۲۲). ارتفاع بوته های انتخابی در انتهای دوره برداشت بر حسب متر اندازه گیری شد. برای محاسبه تعداد روز تا ۵۰ درصد گلدهی، تعداد روز از زمان انتقال نشاها به مزرعه تا زمانی که ۵ بوته از ده بوته هر تیمار به گلدهی رفتند شمارش شد.

تجزیه واریانس بر اساس طرح بلوک های کامل تصادفی اجرا شد و در صورت معنی دار بودن واریانس بین ژنوتیپ ها، اثرات ترکیب پذیری عمومی برای هر والد، ترکیب پذیری خصوصی برای هر هیبرید و اجزای واریانس ژنتیکی با تجزیه لاین $\times$ تستر با روش پیشنهادی کمپتون (۱۱) محاسبه گردید. تجزیه واریانس بر اساس رابطه ۱ انجام و ترکیب پذیری عمومی و خصوصی لاین ها و تسترها تعیین شد:

$$Y_{ij} = \mu + g_{ii} + g_{ij} + s_{ij} + t_k + e_{ijk} \quad (1) \text{ رابطه}$$

در این رابطه Y_{ij} : میانگین فنوتیپ اندازه گیری شده برای j ژنوتیپ در k تکرار، μ : میانگین جمعیت، g_{ii} ترکیب پذیری عمومی i والد پدری، g_{ij} ترکیب پذیری عمومی j والد مادری، s_{ij} ترکیب پذیری خصوصی تلاقی بین i والد پدری و j والد مادری، t_k : اثر k تکرار، e_{ijk} : اثرات تصادفی خطای مرتبط با j ژنوتیپ در k تکرار می باشند. تأثیرات ترکیب پذیری عمومی برای والدین (g_{ij} و g_{ii}) و ترکیب پذیری خصوصی برای هر تلاقی (s_{ij}) برآورده شد (روابط ۲، ۳، ۴). بعد از محاسبه مقادیر واریانس ترکیب پذیری عمومی (δ^2_g) و خصوصی (δ^2_s) مقادیر واریانس افزایشی (δ^2_A) و غالبیت (δ^2_D) با فرض $F=1$ (اینبرد لاین بودن والدین) و عدم وجود اپیستازی، به ترتیب با استفاده از روابط ۵ و ۶ محاسبه شد. و بر اساس این مقادیر، وراثت پذیری خصوصی با استفاده از رابطه ۷ محاسبه شد. در این روابط، l : تعداد لاین، t : تعداد تستر، r : تعداد تکرار، $MSl \times t$: میانگین مربعات لاین $\times$ تستر، MSe : میانگین مربعات خطای آزمایشی، F : ضریب خویشاوندی و

صفات در محیط تنش و غیرتنش در سطح احتمال ۱٪ معنی‌دار شد که نشان‌دهنده تنوع ژنتیکی کافی بین هیبریدهای به‌دست آمده از نظر صفات فوق و آزادی عمل بیشتر اصلاحگر در انتخاب هیبرید برتر می‌شود. انتخاب درست والدین در شرایط مختلف تنش خشکی با داشتن تنوع ژنتیکی موجب معنی‌داری اثر والدین در تجزیه لاین در تستر و وجود دامنه تغییرات برای صفات مختلف می‌شود (۱). نظر به معنی‌دار شدن میانگین مربعات تلاقی و اجزای آن برای صفات مذکور می‌توان نتیجه‌گیری نمود که اثر غالبیت در معنی‌دار شدن ژنوتیپ‌ها نقش داشته و بسته به نوع صفت مورد بررسی و سطح تنش آبی اعمال شده اجزای ژنتیکی مربوط به صفات نیز متفاوت خواهد بود.

با توجه به برآورد اثرات ترکیب‌پذیری عمومی والدین (جدول ۲) در بین لاین‌ها، L1 در تمامی شرایط تنش و بدون تنش بیشترین مقدار مثبت و معنی‌دار GCA را برای تعداد کل میوه، عملکرد کل، عملکرد بالقوه و عملکرد تک‌بوته، لاین‌های L3 و L2 در شرایط تنش شدید کم آبی (S3) و بدون تنش (S1) برای ارتفاع گیاه و L2 و L1 برای درصد میوه‌بندی در شرایط مختلف تنش کم آبی بیشترین مقدار مثبت و معنی‌دار GCA را داشتند. در حالی که از بین تسترها، T4 و T2 بیشترین GCA مثبت و معنی‌دار را در شرایط تنش و بدون تنش برای برای تعداد کل میوه، تستر T2 برای عملکرد کل و برای عملکرد بالقوه در شرایط بدون تنش و تنش شدید و T1 در تنش ملایم بیشترین GCA مثبت و معنی‌دار داشتند و می‌توانند به‌عنوان والد ترکیب‌گر مناسب جهت افزایش عملکرد در شرایط تنش انتخاب شوند. اثر مثبت

و معنی‌دار GCA برای عملکرد تک بوته مشاهده شد. برای درصد میوه‌بندی تستر T3 در شرایط تنش شدید و بدون تنش بیشترین GCA مثبت و معنی‌دار و تستر T1 برای ارتفاع گیاه در شرایط بدون تنش و T2 در تنش ملایم بیشترین GCA مثبت و معنی‌دار را داشتند. اثر معنی‌دار تسترها برای عملکرد کل در شرایط بدون تنش با گزارشات (۳۲،۲۷،۴) هم‌خوانی داشت.

معنی‌دار شدن اثرات متقابل لاین×تستر در شرایط نرمال برای صفات مختلف و اثرات غیر معنی‌دار در شرایط تنش را می‌توان به‌وجود تفاوت معنی‌دار در قابلیت ترکیب‌پذیری خصوصی والدین برای کنترل صفات اندازه‌گیری شده در این تحقیق نسبت داد. سینگ و استی (۲۶)، هامورسی و گودا (۱۷)، شلی (۲۸) و راجو (۳۳) معنی‌دار شدن اثرات متقابل لاین×تستر را برای عملکرد، ارتفاع گیاه، طول، قطر و وزن میوه و روز تا ۵۰ درصد گلدهی را در گوجه‌فرنگی نشان‌دهنده غالبیت اثر غیرافزایشی ژن در کنترل ژنتیکی صفات گزارش کردند. وجود اثر معنی‌دار لاین×تستر برای ارتفاع گیاه، تعداد شاخه‌ها، تعداد میوه هر گیاه، وزن تک میوه و عملکرد کل میوه گوجه‌فرنگی توسط کومار و گودا (۱۲) نیز گزارش شد.

سلیم و همکاران (۲۴) لاین‌های 88572 و UC-134 و تستر Nagina با داشتن GCA معنی‌دار و مثبت به عنوان ترکیب‌گر مناسب برای عملکرد تک بوته گوجه‌فرنگی در شرایط تنش خشکی گزارش کردند. پدایتی و همکاران (۱۹) دلیول و همکاران (۷) و شارما و همکاران (۲۵) تعدادی ترکیب‌گر عمومی مناسب با قابلیت ترکیب‌پذیری معنی‌دار و مثبت برای عملکرد گیاه گوجه‌فرنگی معرفی کردند.

جدول ۱- تجزیه واریانس صفات مختلف زراعی و فیزیولوژیکی در گوجه فرنگی در شرایط تنش و بدون تنش خشکی بر اساس تلاقی لاین در تستر

Table 1. Analysis of variance for different agronomical and physiological characters in tomato under drought and non drought stress by line×

منبع تغییرات			درجه آزادی			تعداد روز تا ۵۰ درصد گلدهی			عملکرد بالقهوه کیلوگرم/هکتار) Kg/ha			عملکرد کل (تن/هکتار) Ton/ha		
			S ₃	S ₂	S ₁	S ₃	S ₂	S ₁	S ₃	S ₂	S ₁	S ₃	S ₂	S ₁
بلوک	۲	۱/۱۰۵ ^{NS}	۱/۰۰۴ ^{NS}	۱/۰۳۶ ^{NS}	۰/۳۲۳ ^{NS}	۰/۳۲۹ ^{NS}	۰/۱۸ ^{NS}	۱/۳ ^{NS}	۰/۱۴ ^{NS}					
ژنوتیپها	۱۸	۸۶/۰۳۳ [*]	۵۲/۴۹ ^{***}	۵۵/۹۹ ^{***}	۴۷/۰۹ ^{***}	۷۲/۲۱ ^{***}	۳۲۵/۷۰ ^{***}	۳۴/۸۶ ^{***}	۵۵/۱۴ ^{***}					
والدین	۶	۶۳/۰۴ ^{***}	۵۸/۶ ^{***}	۱۹۱/۹ ^{***}	۶/۸۷ ^{***}	۵/۸ ^{***}	۹۹/۱۸ ^{***}	۳/۴۷ ^{***}	۱۱۲/۶ ^{***}					
تلاقی	۱۱	۶۶/۱۶ ^{***}	۵۲/۳ ^{***}	۴۴/۳ ^{***}	۱۶۶/۸ ^{***}	۱۳۵/۸ ^{***}	۱۱۳۸/۹ ^{***}	۱۸۵/۹ ^{***}	۱۵۸/۵ ^{***}					
لاین	۲	۲۸/۵۸ ^{NS}	۲۱/۴۳ ^{***}	۱۹ ^{***}	۱۰۷/۴۲ ^{***}	۶۹/۰۸ ^{***}	۴۷۷/۳۵ ^{***}	۱۳۷/۱ ^{***}	۱۳۷/۷ ^{***}					
سنتر	۳	۲۱/۶۶ ^{***}	۲۳/۵۲ ^{***}	۱۵/۶۳ ^{***}	۴۴/۲۹ ^{***}	۳۶/۸۴ ^{***}	۵۴۲/۲۲ ^{***}	۵۱/۱۷ ^{***}	۷/۸۵ ^{NS}					
لاین×سنتر	۶	۷/۹۲ ^{***}	۷۱/۲۸ ^{***}	۹/۷۴ ^{***}	۱۵/۱۶ ^{***}	۲۹/۹۲ ^{***}	۱۱۹/۳۸ ^{***}	۷/۷۱ ^{***}	۱۲/۹۵ ^{***}					
والدین در مقابل تلاقی	۱	۶۱۰/۷ [*]	۴۲۵/۷ ^{***}	۴۲۵/۸ ^{***}	۳۶۷/۵ ^{***}	۸۲۶/۳ ^{***}	۱۹۶۹ ^{***}	۱۷۱/۹ ^{***}	۵۹۶/۱ ^{***}					
اشتباه آزمایشی	۳۶	۲/۵۹۳	۰/۳۸۴	۰/۶۴۶	۰/۱۱۱	۰/۱۹۷	۰/۴۲۴	۰/۰۸۹	۰/۲۲۹					

جدول ۲- برآورد ترکیب‌پذیری عمومی لاین‌ها و تسترها برای عملکرد و اجزای آن در گوجه‌فرنگی بر اساس تلاقی لاین×تستر

Table 2. Estimate of general combining ability effects of parents for yield and related characters in tomato in three levels of stresses

ژنوتیپ‌ها	ارتفاع گیاه (سانتی متر) cm			تعداد کل میوه			تعداد روز تا ۵۰ درصد گلدهی		
	S1	S2	S3	S1	S2	S3	S1	S2	S3
LA1607	۱۵/۶۲ ^{**}	۷/۸۲ ^{**}	۱۵/۰۸ ^{**}	۹/۴۱ ^{**}	-۶/۱۰ ^{ns}	۱/۶۲ ^{**}	-۱/۱۰ ^{ns}	-۱/۲۳ ^{ns}	-۰/۹۴۱ ^{ns}
LA2656	-۲/۶۸ ^{ns}	-۰/۱۱ ^{ns}	۳/۰۳ ^{**}	۱۹/۲۴ ^{**}	۹/۴۵ ^{**}	۹/۲۷ ^{**}	-۰/۱۳ ^{ns}	-۰/۴۴۸ ^{ns}	-۰/۹۴۱ ^{ns}
LA2080	-۲۶/۴۳ ^{ns}	-۱۲/۹۸ ^{ns}	-۱۳/۱۶ ^{ns}	-۳۴/۲ ^{ns}	-۱۹/۷۷ ^{ns}	-۹/۲۳ ^{ns}	۱/۶۷ ^{**}	۲/۳۲ ^{**}	۲/۷۲ ^{**}
LA1579	۱۴/۵۰ ^{**}	۵/۰۴ ^{**}	-۴/۹۴ ^{ns}	۵/۵۴ ^{**}	۱۶/۴۲ ^{**}	-۱/۶۵ ^{ns}	-۰/۹۹۷ ^{ns}	-۰/۹۵۷ ^{ns}	-۰/۸۲۰ ^{ns}
اشتباه معیار	۰/۵۲۱	-۰/۵۲۸	۰/۵۵۸	۰/۶۷۴	۰/۳۳	۰/۳۶۵	۰/۲۹۲	۰/۲۹۲	۰/۷۵۹
Bitstoik	۱/۳۳ ^{**}	-۲/۰۳ ^{ns}	۳/۱۹ ^{**}	۲۲/۱۵ ^{**}	۲۲/۱۵ ^{**}	۱۲/۳۱ ^{**}	-۱/۳۳ ^{ns}	۱/۱۷ ^{**}	-۰/۸۲۳ ^{ns}
Kingstone	۷/۱۳ ^{**}	-۸/۳۳ ^{ns}	-۷/۹۳ ^{ns}	-۲۷/۴۸ ^{ns}	-۲۱/۸۸ ^{ns}	-۱۸/۲۱ ^{ns}	۱/۱۷ ^{**}	۱/۵۴ ^{ns}	-۰/۵۸۷ ^{ns}
Petoeary	-۸/۴۶ ^{ns}	۱۰/۳۵ ^{**}	۴/۷۴ ^{**}	۵/۲۸ ^{**}	-۰/۲۷۵ ^{ns}	۵/۳۰ ^{**}	-۰/۱۷۲ ^{ns}	-۰/۷۰۷ ^{ns}	-۱/۷۳ ^{ns}
اشتباه معیار	۰/۴۵۱	-۰/۴۵۷	-۰/۴۸۴	۰/۵۸۴	-۰/۲۸۶	-۰/۳۱۶	۰/۳۲۸	-۰/۲۵۳	۰/۶۵۷

S1: شاهد: (۱۰۰٪ ظرفیت زراعی)، S2: تنش ملایم (۶۰٪ رطوبت زراعی)، S3: تنش شدید (۴۰٪ رطوبت زراعی)، ns، * و ** به ترتیب: غیر معنی‌دار، معنی‌دار در سطح ۵٪ و ۱٪

ادامه جدول ۲

Continue of Table 2

عملکرد کل (تن/هکتار) (Ton/ha)			عملکرد بالقوه (کیلوگرم/هکتار) (Kg/ha)			عملکرد تک بوته (گرم) (Kg)			ژنوتیپ‌ها
S3	S2	S1	S3	S2	S1	S3	S2	S1	
۲/۰۲**	۰/۱۴ ^{ns}	-۲/۲۲ ^{ns}	۱/۷۳**	۲/۳۲**	-۲/۲۹ ^{ns}	۰/۰۳۹**	-۰/۰۰۵ ^{ns}	-۰/۰۹۳ ^{ns}	LA1607
۱/۸۳**	۱/۱۴**	۸/۰۶**	۲/۱۰**	-۰/۳۷۶*	۱۱/۲۹**	۰/۰۳۹**	۰/۰۲۸**	۰/۳۲۱**	LA2656
-۱/۰۶ ^{ns}	-۱/۱۱ ^{ns}	-۴/۹۶ ^{ns}	-۱/۹۵ ^{ns}	-۰/۱۰۳ ^{ns}	-۶/۴۱ ^{ns}	-۰/۰۵۳ ^{ns}	-۰/۰۲۶ ^{ns}	-۰/۱۱۹ ^{ns}	LA2080
-۲/۹۰ ^{ns}	-۰/۱۹۰ ^{ns}	-۰/۸۹۳ ^{ns}	-۱/۸۷ ^{ns}	-۲/۵۸ ^{ns}	-۲/۵۷ ^{ns}	-۰/۰۳۳ ^{ns}	۰/۰۰۳ ^{ns}	-۰/۱۰۸ ^{ns}	LA1579
۰/۱۴۱	-۰/۶۹۳	-۰/۲۴۹	۰/۱۵۷	۰/۲۰۹	۰/۳۰۷	۰/۰۰۴	۰/۰۰۴	۰/۰۱۵	اشتباه معیار
۳/۵۰**	۳/۸۹**	۴/۸۹**	۳/۲۴**	۱/۳۸**	۵/۲۲**	۰/۰۸۳**	۰/۰۳۸**	۰/۱۳۸**	Bitstoik
-۲/۹۱ ^{ns}	-۲/۲۴ ^{ns}	-۶/۴۱ ^{ns}	-۲/۶۵ ^{ns}	-۲/۷۶ ^{ns}	-۷/۰۴ ^{ns}	-۰/۰۷۷ ^{ns}	-۰/۰۴۵ ^{ns}	-۰/۱۷۰ ^{ns}	Kingstone
-۰/۶۵۶ ^{ns}	-۱/۶۵ ^{ns}	۱/۵۱**	-۰/۵۸۱ ^{ns}	۱/۳۹**	۱/۷۸**	-۰/۰۱۳ ^{ns}	۰/۰۰۷**	۰/۰۳۳**	Petoeary
۰/۱۲۲	۰/۶	-۰/۲۱۶	۰/۱۳۶	۰/۱۸۱	۰/۲۶۶	۰/۰۰۳	۰/۰۰۳	۰/۰۱۳	اشتباه معیار

S1: شاهد: (۱۰۰٪ ظرفیت زراعی)، S2: تنش ملایم (۶۰٪ رطوبت زراعی)، S3: تنش شدید (۴۰٪ رطوبت زراعی)، ns، * و ** به ترتیب: غیر معنی‌دار، معنی‌دار در سطح ۵٪ و ۱٪

اثر غیر افزایشی ژن برای ارتفاع گیاه با نتایج رای و سیامل (۲۰) و احمد (۲) هم‌خوانی داشت. نرسیم هارموسی و گودا (۱۷) گزارش کردند که نسبت واریانس افزایشی به غالبیت کمتر از یک مشارکت اثرات غیر افزایشی ژن را حمایت می‌کند.

باتوجه به نتایج این پژوهش لاین Bitstok و تسترهای LA1607 و LA2656 در شرایط رطوبتی مختلف بهترین ترکیب‌پذیر عمومی برای تعداد کل میوه، عملکرد کل، عملکرد بالقوه و عملکرد تک بودند که به‌عنوان ارقام آزمون گر مناسب جهت استفاده در برنامه‌های تولید هیبرید در شرایط تنش شناسایی شدند که می‌توانند جهت توسعه هیبریدهای

گوجه‌فرنگی متحمل به کم آبی در برنامه‌های اصلاحی آینده استفاده شوند. هیبرید Kingstone×LA1579 بهترین هیبرید برای عملکرد کل و بالقوه در تنش شدید بودند. با توجه به اهمیت مطالعه تنش کم آبی و وجود اثرات متقابل محیط با ژنوتیپ بهتر است که در آزمایش‌های بعدی هیبریدها، تسترها و لاین‌ها، طی آزمایش‌های منطقه‌ای و در برنامه تالاقی والدین متحمل به کم آبی با توده‌های بومی دارای عملکرد مطلوب جهت تولید هیبریدهای متحمل و دارای عملکرد بالا در شرایط مزرعه‌ای ایران مورد بررسی قرار گیرند.

با بررسی نتایج ترکیب‌پذیری خصوصی لاین‌ها و تسترها (جدول ۳)، هیبرید $L3 \times T4$ در شرایط بدون تنش و هیبریدهای $L1 \times T1$ در تنش ملایم و $L2 \times T4$ در تنش شدید بیشترین SCA معنی‌دار و مثبت را داشتند. برای عملکرد بالقوه بیشترین SCA معنی‌دار و مثبت را هیبرید $L3 \times T4$ در شرایط بدون تنش و $L3 \times T1$ در تنش ملایم و $L2 \times T4$ در تنش شدید داشتند. هیبرید $L1 \times T2$ در شرایط بدون تنش و $L3 \times T4$ در تنش ملایم و شدید بیشترین SCA معنی‌دار و مثبت را برای عملکرد تک بوته داشتند. در حالی که هیبریدهای $L1 \times T2$ و $L3 \times T4$ برای عملکرد تک‌بوته، $L3 \times T1$ و $L3 \times T2$ برای ارتفاع گیاه، $L2 \times T4$ و $L1 \times T3$ برای تعداد کل میوه و $L2 \times T3$ و $L3 \times T1$ برای روز تا ۵۰٪ گلدهی بودند. در بررسی اجزاء واریانس ژنتیکی نیز واریانس غالبیت در سطح احتمال ۱٪ معنی‌دار (جدول ۳) و به تبع آن بزرگتر بودن واریانس غالبیت (δ^2D) از واریانس افزایشی (δ^2A) و همچنین نسبت واریانس δ^2D/δ^2A کوچکتر از یک نشان دهنده غالبیت اثر غیر افزایشی ژن برای عملکرد کل، عملکرد بالقوه و دیگر صفات مورد مطالعه بود. اثر غالبیت ژن برای صفات عملکرد کل و عملکرد هر بوته در گوجه‌فرنگی با نتایج صیدی و همکاران (۲۱)، سریواستوا و همکاران (۳۰)، دلیول و همکاران (۷)، سلطان (۳۱) و بات و همکاران (۵) مطابقت داشت. غالبیت

جدول ۳- برآورد ترکیب‌پذیری خصوصی (SCA) تلاقی‌ها برای عملکرد و اجزای آن در گوجه‌فرنگی بر اساس تلاقی لاین×ستر

Table 3. Estimate of specific combining ability (SCA) effects of hybrids for agronomic characters in tomato in three levels of stresses

ژنوتیپ‌ها			عملکرد کل (تن/هکتار) (Ton/ha)			عملکرد بالقوه (کیلوگرم/هکتار) Kg/ha			عملکرد تک بوته (گرم) Kg		
			S3	S2	S1	S3	S2	S1	S3	S2	S1
Bitstoik × LA1607	۲/۴۸ ^{**}	۲/۵۲ [*]	-۰/۲۳۳ ^{ns}	۳/۸۵ ^{**}	-۰/۴۳۷ [*]	-۰/۶۷۱ ^{**}	-۰/۸۳ ^{**}	-۰/۰۶۸ ^{ns}	-۰/۰۵۹ ^{**}	-۰/۰۲۹ ^{**}	-۰/۰۳۱ ^{**}
Bitstoik × LA2656	۲/۸۵ ^{**}	-۰/۵۳۹	۱/۰۶ ^{**}	۶/۴۳ ^{**}	۱/۷۰ ^{**}	۱/۶۰ ^{**}	-۰/۰۳۵ ^{ns}	-۰/۰۲۹ ^{**}	-۰/۰۲۹ ^{**}	-۰/۰۳۱ ^{**}	-۰/۰۳۱ ^{**}
Bitstoik × LA2080	-۱/۹۶ ^{ns}	-۲/۳۷ ^{ns}	۱/۱۳ ^{**}	-۱/۷۸ ^{ns}	-۲/۴۵ ^{ns}	۱/۱۳ ^{**}	-۰/۰۴۱ ^{ns}	-۰/۰۴۱ ^{ns}	-۰/۰۴۱ ^{ns}	-۰/۰۴۱ ^{ns}	-۰/۰۴۱ ^{ns}
Bitstoik × LA1579	-۳/۳۶ ^{ns}	-۰/۳۹۸ ^{ns}	-۳/۳۳ ^{ns}	-۸/۵۱ ^{ns}	-۰/۲۹۹ ^{ns}	-۳/۴۱ ^{ns}	-۰/۱۹۲ ^{ns}	-۰/۱۹۲ ^{ns}	-۰/۱۹۲ ^{ns}	-۰/۱۹۲ ^{ns}	-۰/۱۹۲ ^{ns}
Kingstone × LA1607	-۲/۹۱ ^{ns}	-۲/۵۹ ^{ns}	-۰/۸۱۷ ^{ns}	-۲/۶۹ ^{ns}	-۴/۰۷ ^{ns}	-۱/۰۸ ^{ns}	-۰/۰۴۹ ^{ns}	-۰/۰۴۹ ^{ns}	-۰/۰۴۹ ^{ns}	-۰/۰۴۹ ^{ns}	-۰/۰۴۹ ^{ns}
Kingstone × LA2656	-۳/۱۶ ^{ns}	۱/۴۰ ^{ns}	-۰/۵۴۸ ^{**}	-۰/۷۱۳ ^{ns}	۱/۸۴ ^{**}	-۰/۴۳۲ ^{**}	-۰/۰۴۹ ^{ns}	-۰/۰۴۹ ^{ns}	-۰/۰۴۹ ^{ns}	-۰/۰۴۹ ^{ns}	-۰/۰۴۹ ^{ns}
Kingstone × LA2080	۲/۲۵ ^{**}	۱/۷۹ ^{**}	-۰/۹۱۸ ^{ns}	-۲/۴۶ ^{**}	-۱/۵۱ ^{ns}	-۱/۵۱ ^{ns}	-۰/۰۴۱ ^{**}	-۰/۰۴۱ ^{**}	-۰/۰۴۱ ^{**}	-۰/۰۴۱ ^{**}	-۰/۰۴۱ ^{**}
Kingstone × LA1579	-۰/۳۵۶ ^{ns}	-۰/۵۹۳ ^{ns}	۱/۲۸ ^{**}	-۰/۹۳۲ ^{**}	-۰/۷۵۴ ^{**}	۲/۱۴ ^{**}	-۰/۰۷۳ ^{**}	-۰/۰۷۳ ^{**}	-۰/۰۷۳ ^{**}	-۰/۰۷۳ ^{**}	-۰/۰۷۳ ^{**}
Petoeary × LA1607	-۰/۴۴۴ ^{ns}	-۰/۰۷۷ ^{ns}	-۰/۶۵۶ ^{**}	-۱/۱۶ ^{ns}	۳/۶۲ ^{**}	۴/۰۷ ^{**}	-۰/۰۳۴ ^{ns}	-۰/۰۳۴ ^{ns}	-۰/۰۳۴ ^{ns}	-۰/۰۳۴ ^{ns}	-۰/۰۳۴ ^{ns}
Petoeary × LA2656	-۳/۱۶ ^{ns}	-۰/۸۵۶	-۱/۵۳ ^{ns}	-۵/۷۲ ^{ns}	-۳/۵۵ ^{ns}	-۲/۰۴ ^{ns}	-۰/۱۴۳ ^{ns}	-۰/۱۴۳ ^{ns}	-۰/۱۴۳ ^{ns}	-۰/۱۴۳ ^{ns}	-۰/۱۴۳ ^{ns}
Petoeary × LA2080	-۰/۲۸۴ ^{ns}	-۰/۵۸۶ ^{ns}	-۰/۱۴۴ ^{ns}	-۰/۹۷۷ ^{**}	-۰/۱۴۳ ^{**}	-۰/۳۶۱ ^{**}	-۰/۰۵۹ ^{**}	-۰/۰۵۹ ^{**}	-۰/۰۵۹ ^{**}	-۰/۰۵۹ ^{**}	-۰/۰۵۹ ^{**}
Petoeary × LA1579	۳/۰۱ ^{**}	-۰/۲۰۳ ^{ns}	۱/۱۲ ^{**}	۷/۵۷ ^{**}	-۱/۰۶ ^{ns}	۱/۲۷ ^{**}	-۰/۱۱۸ ^{**}	-۰/۱۱۸ ^{**}	-۰/۱۱۸ ^{**}	-۰/۱۱۸ ^{**}	-۰/۱۱۸ ^{**}
اِستِباه معیار	۰/۳۰۵	۰/۸۴۸	۰/۳۰۵	۰/۳۷۶	۰/۲۵۶	۰/۱۹۲	۰/۱۹۲	۰/۱۹۲	۰/۱۹۲	۰/۱۹۲	۰/۱۹۲
δ^2_A	۱۵/۵۶ [*]	۱/۸۳ [*]	۱۵/۵۶ [*]	۱۵/۵۶ [*]	۱/۷۷ [*]	۲/۱۳ [*]	۲/۱۳ [*]	۲/۱۳ [*]	۲/۱۳ [*]	۲/۱۳ [*]	۲/۱۳ [*]
δ^2_D	۳۹/۷۰ ^{ns}	۳۹/۷۰ ^{ns}	۳۹/۷۰ ^{ns}	۳۹/۷۰ ^{ns}	۳۹/۷۰ ^{ns}	۳۹/۷۰ ^{ns}	۳۹/۷۰ ^{ns}	۳۹/۷۰ ^{ns}	۳۹/۷۰ ^{ns}	۳۹/۷۰ ^{ns}	۳۹/۷۰ ^{ns}
δ^2_A/δ^2_D	۰/۳۹ [*]	۰/۵۱ [*]	۰/۳۹ [*]	۰/۳۹ [*]	۰/۳۹ [*]	۰/۳۹ [*]	۰/۳۹ [*]	۰/۳۹ [*]	۰/۳۹ [*]	۰/۳۹ [*]	۰/۳۹ [*]

S1: شاهد: (۱۰۰٪ ظرفیت زراعی)، S2: تنش ملایم (۶۰٪ رطوبت زراعی)، S3: تنش شدید (۴۰٪ رطوبت زراعی)، ns، * و **: به ترتیب: غیر معنی‌دار، معنی‌دار در سطح ۵٪ و ۱٪

ادامه جدول ۳

Continue of Table 3

ژنوتیپ‌ها			ارتفاع گیاه (سانتی متر) cm			تعداد کل میوه			تعداد روز تا ۵۰ درصد گلدهی		
			S3	S2	S1	S3	S2	S1	S3	S2	S1
Bitstoik × LA1607	۶/۹۶ ^{**}	-۱۰/۵۹ ^{ns}	۶/۹۶ ^{**}	-۵/۸۱ ^{ns}	-۵/۸۱ ^{ns}	-۲۳/۴۵ ^{ns}	-۱۴/۳۳ ^{ns}	-۰/۲۲۶ ^{ns}	-۰/۶۰۸ ^{ns}	-۰/۳۹۳ ^{ns}	-۰/۳۹۳ ^{ns}
Bitstoik × LA2656	-۶/۵۷ ^{**}	۳/۹۵ ^{**}	-۶/۵۷ ^{ns}	۳۲/۴۹ ^{**}	۳۵/۹۰ ^{**}	۶/۹۵ ^{**}	۳۵/۹۰ ^{**}	-۱/۱۱ ^{**}	-۱/۱۶ ^{**}	-۱/۱۶ ^{**}	-۱/۱۶ ^{**}
Bitstoik × LA2080	۶/۶۹ ^{**}	۹/۲۹ ^{**}	۶/۶۹ ^{**}	۳۱/۲۳ ^{**}	۲/۱۶ ^{**}	۱۷/۶۱ ^{**}	۱۷/۶۱ ^{**}	-۰/۶۶۳ ^{ns}	-۰/۰۵۴ ^{ns}	-۱/۳۹ ^{ns}	-۱/۳۹ ^{ns}
Bitstoik × LA1579	-۶/۹۵ ^{ns}	-۲/۶۹ ^{ns}	-۶/۹۵ ^{ns}	-۴۷/۹۰ ^{ns}	-۲۳/۷۱ ^{ns}	-۱/۱۱ ^{ns}	-۲۳/۷۱ ^{ns}	-۰/۶۶۳ ^{ns}	-۰/۱۶۵ ^{ns}	۱/۱۶ ^{ns}	۱/۱۶ ^{ns}
Kingstone × LA1607	۳/۲۸ ^{**}	۴/۶۱ ^{**}	۳/۲۸ ^{**}	-۱۱/۷۰ ^{ns}	-۰/۴۶۳ ^{ns}	۱۱/۶۳ ^{**}	-۰/۴۶۳ ^{ns}	-۲/۰۵ ^{**}	-۲/۰۵ ^{**}	-۱/۱۴ ^{ns}	-۱/۱۴ ^{ns}
Kingstone × LA2656	-۷/۸۰ ^{ns}	-۲/۵۸ ^{ns}	-۷/۸۰ ^{ns}	۲۶/۳۵ ^{**}	-۲۱/۴۱ ^{ns}	-۷/۳۵ ^{ns}	-۲۱/۴۱ ^{ns}	-۰/۷۱۹ ^{ns}	-۰/۴۵۷ ^{ns}	-۰/۸۰۹ ^{ns}	-۰/۸۰۹ ^{ns}
Kingstone × LA2080	-۹/۱۸ ^{ns}	-۹/۱۸ ^{ns}	-۹/۱۸ ^{ns}	۲/۳۳ ^{**}	۲/۳۳ ^{**}	۲/۳۳ ^{**}	۲/۳۳ ^{**}	۱/۴۹ ^{**}	۱/۴۹ ^{**}	۲/۵۲ ^{**}	۲/۵۲ ^{**}
Kingstone × LA1579	۱۴/۰۷ ^{**}	۷/۱۵ ^{**}	۱۴/۰۷ ^{**}	۳۳/۱۰ ^{**}	۱۹/۱۳ ^{**}	۴/۷۸ ^{**}	۱۹/۱۳ ^{**}	-۰/۱۷۰ ^{ns}	-۰/۰۴۳ ^{**}	-۰/۵۸۷ ^{ns}	-۰/۵۸۷ ^{ns}
Petoeary × LA1607	-۱۰/۲۸ ^{ns}	۵/۹۸ ^{**}	-۱۰/۲۸ ^{ns}	۱۷/۵۲ ^{**}	۱۴/۷۹ ^{**}	۱۱/۸۲ ^{**}	۱۴/۷۹ ^{**}	۲/۲۷ ^{**}	۲/۲۷ ^{**}	۰/۵۲۳ ^{ns}	۰/۵۲۳ ^{ns}
Petoeary × LA2656	۱۴/۵۲ ^{**}	-۱/۲۶ ^{**}	۱۴/۵۲ ^{**}	۳/۸۶ ^{**}	-۱۴/۴۹ ^{ns}	-۳/۹۸ ^{ns}	-۱۴/۴۹ ^{ns}	-۰/۳۸۶ ^{ns}	-۰/۷۰۷ ^{**}	۱/۱۹ ^{ns}	۱/۱۹ ^{ns}
Petoeary × LA2080	۲/۸۷ ^{**}	-۰/۱۰۹ ^{ns}	۲/۸۷ ^{**}	-۴/۱۸ ^{ns}	-۴/۱۸ ^{ns}	-۸/۵۴ ^{ns}	-۴/۱۸ ^{ns}	-۲/۱۶ [*]	-۲/۱۶ [*]	-۱/۱۴ ^{ns}	-۱/۱۴ ^{ns}
Petoeary × LA1579	-۷/۱۶ ^{ns}	-۴/۵۰ ^{ns}	-۷/۱۶ ^{ns}	۱۴/۸۰ ^{**}	۴/۵۹ ^{**}	-۳/۶۶ ^{ns}	۴/۵۹ ^{**}	-۰/۵۰۳ ^{ns}	-۰/۱۲۷ ^{ns}	-۰/۵۸۷ ^{ns}	-۰/۵۸۷ ^{ns}
اِستِباه معیار	۰/۹۶۷	۰/۹۱۵	۰/۹۰۳	۱/۱۶	۰/۵۷۲	۰/۶۳۲	۰/۵۷۲	-۰/۶۵۶	-۰/۵۰۶	۱/۳۱	۱/۳۱
δ^2_A	۲۶/۳۵ ^{ns}	۲۶/۳۵ ^{ns}	۲۶/۳۵ ^{ns}	۸۸/۹۶ ^{ns}	۸۲/۷۹ ^{ns}	۳۳/۹۹ ^{ns}	۸۲/۷۹ ^{ns}	-۸/۸۶ ^{ns}	-۰/۶۰۴ ^{ns}	-۰/۲۸۳ ^{ns}	-۰/۲۸۳ ^{ns}
δ^2_D	۱۵۳/۷ [*]	۷۳/۷ [*]	۱۵۳/۷ [*]	۱۲۶۸/۲۶ [*]	۵۶۸/۲۶ [*]	۲۳۸/۲۶ [*]	۵۶۸/۲۶ [*]	۱/۷۷ ^{**}	۲/۳۰ [*]	۳/۰۳ [*]	۳/۰۳ [*]
δ^2_A/δ^2_D	۰/۰۷ [*]	۰/۳۵ [*]	۰/۰۷ [*]	۰/۰۷ [*]	۰/۱۵ [*]	۰/۱۴ [*]	۰/۱۵ [*]	-۰/۴۷ [*]	-۰/۲۶ [*]	-۰/۰۹ [*]	-۰/۰۹ [*]

S1: شاهد: (۱۰۰٪ ظرفیت زراعی)، S2: تنش ملایم (۶۰٪ رطوبت زراعی)، S3: تنش شدید (۴۰٪ رطوبت زراعی)، ns، * و **: به ترتیب: غیر معنی‌دار، معنی‌دار در سطح ۵٪ و ۱٪

منابع

1. Abedini Esfahlani, M., R. Fotovat, M. Soltani Najafabadi and A. Tavakoli. 2018. Evaluation of Combining Ability and Gene Action of Sunflower (*Helianthus annuus* L.) Lines under Water Stress. Iranian Journal of Crop Sciences, 1: (20) (In Persian).
2. Ahmad, S. 2002. Genetics of fruit set and related traits in tomato under hot-humid conditions. Ph.D. Thesis. Bangabandhu Sheikh Mujibur Rahman Agricultural University. Salna, Gazipur, 236 pp.
3. Al-Daej, M.I. 2018. Line×Tester analysis of heterosis and combining ability in tomato (*Lycopersicon esculentum* Mill.) fruit quality traits. Pakistan Journal of Biological Sciences, ISSN 1028-8880.
4. Bajaj, R.K., K.K. Aujla and G.S. Chalal. 1997. Combining ability studies in sunflower (*Helianthus annuus* L.). Journal. Crop Improvement, 24(1): 50-54.
5. Bhatt, R.P., V.R. Biswas and N. Kumar. 2001a. Heterosis, combining ability and genetics for vitamin C, total soluble solids and yield in tomato (*Ycopersicon esculentum* L.) at 1700m altitude. Journal. Agriculture. Science, 137(2): 71-75.
6. Chandha, S., J. Kumar and Vidyasagar. 2001. Combining ability over environments in tomato. Ind. Journal. Agriculture. Research, 35(3): 171-175.
7. Dhaliwal, M.S., S. Singh and D.S. Cheema. 2003. Line x tester analysis for yield and processing attributes in tomato. Journal. Research, 40(1): 49-53.
8. Dhyani, S., A.C. Misra, V. Panday and Sajwan. 2017. Evaluation of Tomato (*Solanum lycopersicon* L.) Hybrids for Fruit Yield Characters in Hill Region of Uttarakhand. India Int J. Curr. Microbiol. App. Sci, 6(9): 1622-1633.
9. Fehr, W.R. 1993. Principles of cultivar development: development of hybrid cultivars. MacMillan Publ. Co. Vol 1.
10. Kaveh, H., H. Nemati, M. FarsiM, S. Vatandoost and T. Jalali. 2013. Evaluation of heterosis and combining ability using diallel cross in tomato lines for salinity tolerance during seedling stage. Current Opinion in Agriculture, 2(1): 28-31.
11. Kempthorn, O. 1957. An introduction to genetic statistics. New York: Jhon Wiley and Nordskog. Inc; London: Chapman & Hall. Ltd.
12. Kumar, S and R. Gowda. 2016. Estimation of heterosis and combining ability in tomato for fruit shelf life and yield component traits using line x tester method. International Journal of Agronomy and Agricultural Research, 3(9): 10-19.
13. Kumari, S. and M.K. Sharma. 2013. Genetic variability studies in tomato (*Solanum lycopersicum* L.). Vegetable Science, 40(1): 83-86.
14. Kumar, T.P., R.N. Tiwaari and D.C. Pachauri. 1997. Line×tester analysis for processing characters in tomato. Journal of Vegetable. Science, 24: 34-38.
15. Masiha, S., M. Moghadam and A. Motallebi Azar. 2002. Vegetables Breeding (translate). No. 1. University of Tabriz Press. 492 pp (In press).
16. Moghaddam, M. and H. Amiri Oghan. 2010. Biometrical methods in quantitative genetic analysis. Publication of Tabriz University, Tabriz, Iran, 415 pp (In Persian).
17. Narsimhamurthy, Y.K. and P.H.R. Gowda. 2013. Line×Tester analysis in tomato (*Solanum lycopersicum* L.). Identification of superior parents for fruit quality and yield-attributing traits. International Journal of Plant Breeding, 7(1): 50-54.
18. Nemati, S.H. 2000. Evaluation of Combining Ability Male Sterility and Fertility Tomato Lines for Averege Weight and Ripening fruit Time. 2th Iranian Horticultural Sciences, 374 pp (In Persian).
19. Pedapati, A., R.V.S.K. Reddy, J.D. Babu, S.S. Kumar and N. Sunil. 2013. Combining ability analysis for yield and physiological drought related traits in tomato (*solanum lycopersicum* L.) under moistures stress. The Bioscan, 8(4): 1537-1544.
20. Rai, A.K., A. Vikram and A. Pandav. 2016. Genetic Variability Studies in Tomato (*Solanum lycopersicum* L.) for Yield and Quality Traits. Journal of Agriculture, Environment and Biotechnology, 9(5): 739-744.
21. Saidi, M., S.D. Warade and T. Prabu. 2008. Combining ability estimates for yield and its contributing traits in tomato (*ycopersicon esculentum*. L.). Int. Journal. Agriculture. Biology, 10(2): 238-240.
22. Sajedinia, H., M. Saidi, F. Ghanbari and M. Bagnazari. 2018. Effects of Superabsorbent Polymer on Yield and Some characteristics of Tomato under Various Irrigation Regimes. Journal of Agricultural Science and Sustainable Production, 28(40): 163-174.
23. Salari, Z. 2004. Combining Ability Study in Six Tomato tomato (*solanum lycopersicum* L.) Lines. M.Sc. Thesis. Mashhad University, 102 pp (In Press).
24. Saleem, M.Y., M. Asghar, M. Ashanul Haq, T. Rafique, A. Kamran and A. Ali Khan. 2009. Genetic analysis to identify suitable parents for hybrid seed production in tomato (*Lycopersicon esculentum* Mill.). Pak. Journal of. Botanic, 41(3): 1107-1116.
25. Sharma, D.K., D.R. Chaudhary and P.P. Sharma. 1999. Line x tester analysis for study of combining ability of quantitative traits in tomato. Ind. Journal of. Horticulture, 56(2): 163-168.
26. Singh, A.K. and B.S. Asati. 2011. Combining ability and heterosis studies in tomato under bacterial wilt condition. Bangladesh Journal. Agriculture. Research, 36(2): 313-318.

27. Skoric, D., S. Jovic and I. Molnar. 2000. General (GCA) and specific (SCA) combining abilities in louse, France, 2: E23- E30.
28. Shalaby, T.A. 2012. Line×Tester analysis for combininig ability and heterosis in tomato under late summer season conditions. Journal of. Plant Production, Mansoura Univ, 3(11): 2857-2865.
29. Shankar, A., A. Rvsk Reddy, M. Sujatha and M. Pratap. 2014. Combining Ability Analysis to Identify Superior F1 Hybrids for Yield and Quality Improvement in Tomato (*Solanum lycopersicum* L.). Journal of Agrotechnol, 2: 3.
30. Srivastava, J.P., S. Hamveer, B.P. Srivastava, H.P.S. Verma and H. Singh. 1998. Heterosis in relation to combining ability in tomato. Journal of Vegetable Science, 25(1): 43-47.
31. Sultana, Sh. 2014. Study on combining ability and heterosis in tomato lines. An M.Sc. Thesis. Bangladesh Agricultural University. Sher-e-Bangla, 1-87.
32. Tyagi, A.P. 1988. Combining ability analysis for yield components and maturity traits in sunflower (*Helianthus annuus* L.). Proc. 12th Inter. Sunflower Conference. July 25-29.Novi Sad. Yugoslavia, 2: 489-493.
33. Vinay Raju, K. 2011. Heterosis and combinig ability studies in tomato (*Lycopersicon esculentum* Mill.) in Line×Tester analysis. An M.S. Thesis. Indian Agricultural University. Andhra Pradesh, 1-108.
34. Walker, M.A., D.M. Smith, K.P. Pauls and B.D. McKersie. 1990. A chlorophyll fluorescence screening test to evaluate chilling tolerance in tomato. Hort. Science, 25: 334.
35. Wang, W., B. Vinocur and A. Altman. 2003. Plant response to drought, salinity and extreme temperatures: towards genetic engineering for stress tolerance. Planta, 218: 1-14.

Combining Ability Estimates for Yield Some Traits in Tomato (*Lycopersicon esculentum* L.) by Line×Tester

**Maryam Noori¹, Alireza Motallebi Azar², Mehdi Saidi³, Jaber Panahandeh²,
Davood Zare Hghi⁴ and Siamak Rasuli Azar⁵**

1- Ph.D. graduated, Department of Horticulture, Faculty of Agriculture, University of Tabriz, Iran
(Corresponding author: m77_noori@yahoo.com)

2- Associate Professor, Department of Horticulture, Faculty of Agriculture, University of Tabriz, Iran,

3 and 5- Associate Professor and M.Sc. Graduated, Department of Horticulture, Faculty of Agriculture, University of
Ilam, Iran,

4- Associate Professor, Department of Pedology, Faculty of Agriculture, University of Tabriz, Iran,

Received: March 18, 2019 Accepted: October 1, 2019

Abstract

12 single crosses (F1) achieved by combining four testers and three commercial lines of tomato were evaluated for their response to water deficit stress and the combining ability of yield and some yield components. The layout was split plots according to randomized complete block design with three replications and three irrigation levels (FC, 60%FC and 40%FC). Crossing among lines and testers, seedling production and field evaluation, were conducted in greenhouses and field of Ilam University during 2014-2016. The studied genotypes were L1: Bitstoik, L2: Kingstone, L3: Petoeary, as lines, and T1: LA1607, T2: LA2656, T3: LA2080 and T4: LA1579 as Testers. The studied traits consisted of total yield, potential yield, yield per plant, number of fruits per plant, plant height and days to 50% flowering. The analysis of variance indicated that significant differences existed among, genotypes, parents, parents vs. crosses, crosses, lines, testers and line × tester for all studied traits on both non- stress and water deficit stress, which showed a significant difference between general combining ability (GCA) of parents and specific combining ability (SCA) of hybrids. In general, the parental testers, LA2656 (T2), LA1607 (T1) and Line L1 (Bitstoik) were found to have the highest GCA for total yield and potential yield, and the number of fruits per plant in both conditions. The Petoeary×LA1579 in non-stress, Bitstoik× LA1607 and Kingstone×LA1579 in mild and severe-stresses had the highest SCA for total yield. Analysis of variance for combining ability manifested the predominance of dominance gene action for total yield, yield per plant and potential yield. The general combining ability (GCA) effects were generally found higher than SCA effects in terms of the agronomic traits. As a result, the low ratio of δ^2A/δ^2D showed that non-additive effects controlled the studied traits.

Keywords: Combining Ability, Drought Stress, Gene Effect, Tomato